

Kohtuasi C-410/23 [Pielatak]¹**Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1****Saabumise kuupäev:**

3. juuli 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus, Poola)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

26. mai 2023

Hageja:

I. SA

Kostja:

S.J.

Põhikohtuasja ese

Apellatsioonkaebus esimese astme kohtu otsuse peale leppetrahvi tasumise nõudes tähtajalise elektritarnelepingu ennetähtaegse lõpetamise eest elektritarbija poolt, kes on põllumajandustootja.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

Esimene eelotsuse küsimus puudutab küsimust, kas direktiivi 93/13/EMÜ artikli 2 punktidest b ja c lähtuvalt on tarbija staatus niisugusel põllumajandustootjal, kes sõlmib elektriostulepingu samal ajal nii oma põllumajandusettevõtte kui ka kodumajapidamise jaoks. Teine eelotsuse küsimus puudutab küsimust, kas direktiivi 2009/72/EÜ kontekstis on lubatud nõuda kõnealuselt põllumajandustootjalt leppetrahvi niisugusest lepingust taganemise eest.

¹ Käesoleva kohtuasja nimi on väljamõeldud nimi. See ei vasta ühegi menetluspoole tegelikule nimele.

Eelotsuse küsimused

1. Kas nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes artikli 2 punktid b ja c ja seal sisalduv tarbija määratlus ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiivi 2011/83/EL tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ, põhjendus 17 hõlmavad ka põllumajandustootjat, kes sõlmib elektriostulepingu nii põllumajandusettevõtte kui ka isiklikul otstarbel kodumajapidamise jaoks?

2. Kas Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiivi 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ, artikli 3 lõikeid 5 ja 7, põhjendust 51 ning I lisa punkti 1 alapunkte a ja e, milles on ette nähtud, et tarbijatelt ei võeta tasu elektrienergiaga seotud teenuste tarnelepingutest taganemise eest, tuleb tõlgendada nii, et nendega on vastuolus võimalus määrata elektritarbijale leppetrahv tähtajalise elektritarnelepingu lõpetamise eest (10. aprilli 1997. aasta energiaseaduse artikli 4j lõige 3a)?

Viidatud liidu õigusnormid

Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiiv 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes – artikkel 2.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiiv 2011/83/EL tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ – põhjendus 17.

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiiv 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ – põhjendus 51, artikli 3 lõiked 5 ja 7 ning I lisa punkti 1 alapunktid a ja e.

Viidatud liikmesriigi õigusnormid

10. aprilli 1997. aasta energiaseadus (Ustawa z dnia 10 kwietnia 1997 r. - Prawo energetyczne) – artikli 4j lõige 3a:

„3a. Lõpptarbijal on õigus üles öelda tähtajaline leping, mille kohaselt energiaettevõtja tarnib sellele tarbijale gaasilist kütust või energiat, esitades

energiaettevõtjale kirjaliku avalduse, ilma et tarbija peaks kandma muid kulusid või kahjutasusid kui need, mis tulenevad lepingust“.

23. aprilli 1964. aasta tsiviilseadustik (Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny) – artiklid 22¹ (tarbija määratlus), 43¹ (ettevõtja määratlus), 385¹ (keelatud lepingutingimused tarbijalepingutes), artikli 483 lõige 1 (leppetrahv), artikkel 484 (leppetrahvi suurus).

Kohtuasja asjaolude ja menetluse lühikokkuvõte

- 1 Äriühing I. S.A, kes on elektritarnija, sõlmis 18. märtsil 2017 S.J.-ga, kes on põllumajandustootja, laiaulatusliku elektrimüügilepingu. Elektritarbimise kohaks märgiti lepingusse S.J. omandis olev põllumajandusettevõte. Lepingu kohaselt pidi müük algama 1. jaanuaril 2018. Leping sõlmiti tähtajalisena kuni 31. detsembrini 2021. Lepingu lõpetamise korral enne seda tähtpäeva või juhul, kui lepingut ei ole võimalik täita kliendist sõltuvatel põhjustel, kohustus klient tasuma leppetrahvi üldistes lepingutingimustes määratletud alustel.
- 2 Oma 5. mai 2017. aasta kirjas teatas S.J., et taganeb lepingust, kasutades seaduses tarbijalepingutele ette nähtud lepingust taganemise õigust. Lisaks esitas S.J. avalduse eksimuse tõttu sõlmitud lepingu õiguslike tagajärgede tühistamiseks ja väitis, et leping on tühine. S.J. väidab, et lepingu sõlmimisel eksitas teda äriühingu I. S.A. esindaja, kes üllatas teda töötamise ajal ega selgitanud kõiki lepingu asjaolusid.
- 3 Oma 22. mai 2020. aasta kirjas ei tunnistanud äriühing I. S.A. esitatud väiteid kehtivateks. Äriühing väljastas võlataate, mille kohaselt pidi S.J. tasuma 7. juuliks 2020 leppetrahvi lepingu ennetähtaegse ülesütleamise eest, ja esitas arve ajavahemikus 1. jaanuarist 2018 kuni 10. jaanuarini 2018 tarbitud elektri eest.
- 4 S.J. keeldus nimetatud summast tasumast. Äriühing I. S.A. ei tarninud S.J.-le mingit elektrikogust. Arvel näidatud ajavahemikus tarnis S.J.-le elektrit teine ettevõtja.
- 5 Oma 14. aprilli 2021. aasta hagis nõudis äriühing I. S.A., et esimese astme kohus mõistaks S.J.-lt välja tarnitud elektri hinna koos viivisega ja leppetrahvi lepingu ennetähtaegse ülesütleamise eest.
- 6 Vastuses hagile nõudis S.J. hagi tervikuna rahuldamata jätmist, viidates lepingu tühisusele ja asjaolule, et hageja ei täitnud lepingut ja tema on lepingust taganenud.
- 7 Esimese astme kohus jättis hagi rahuldamata. Äriühing I. S.A. kaebas esimese astme kohtu otsuse edasi eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

Menetluspoolte peamised argumendid liikmesriigi kohtutes ja esimese astme kohtu argumendid

- 8 S.J. on seisukohal, et tal on tarbija staatus, sest elektritarnimine ja müük ei puuduta mitte ainult põllumajandusettevõtet, vaid eelkõige tema kodumajapidamist.
- 9 Esimese astme kohus jättis hagi rahuldamata, kuigi leidis, et S.J.-l ei ole tarbija staatust, sest tsiviilseadustiku artikli 221 kohaselt on tarbija füüsiline isik, kes teeb ettevõtjaga õigustoimingut, mis ei ole otseselt seotud tema majandus- või kutsetegevusega. Samas on lepingus energiatarbijaks märgitud „põllumajandusettevõtte“ ja sätestatud, et leping on mõeldud üksustele, kes ei ole tarbijad. S.J. märkis küll, et pidi ostetud elektrit kasutama ka kodumajapidamises, kuid esimese astme kohtu hinnangul ei olnud see piisav, et lugeda S.J. tarbijaks. Seega ei saanud S.J. kasutada õigust taganeda lepingust tarbija õigusi käsitlevate õigusnormide kohaselt ja tema avaldus oli tühine.
- 10 Esimese astme kohus kohaldas hoopis energiaseaduse artikli 4j lõiget 3a, mille kohaselt on lõpptarbijal õigus üles öelda tähtajaline leping, mille alusel energiaettevõtja tarnib sellele tarbijale gaasilist kütust või energiat, ilma et tarbija peaks kandma muid kulusid või kahjutasusid kui need, mis tulenevad lepingust.
- 11 Esimese astme kohtu hinnangul ei väärinud leppetrahvi tasumise nõue käsitlemist, sest tsiviilseadustiku artikli 483 lõike 1 kohaselt seisneb leppetrahv mittevaralise kohustuse täitmata jätmisest või mittenõuetekohasest täitmisest tuleneva kahju heastamises. Elektrimüügi korral on ostja soorituseks hinna tasumine ehk rahaline sooritus. Esimese astme kohtu hinnangul ei saanud lepingusäte panna S.J.-le kohustust tasuda tema algatusel lepingu lõpetamise korral leppetrahvi, sest tema kohustus oli rahaline.
- 12 Samuti luges esimese astme kohus alusetuks kasutatud elektri eest tasumise nõude, sest tehti kindlaks, et äriühing I. S.A. ei tarninud S.J.-le mingit elektrikogust.
- 13 Oma apellatsioonkaebuses väidab äriühing I. S.A., et tõendusmaterjali on hinnatud valesti ja rikutud on energiaseaduse artikli 4j lõiget 3a seda valesti tõlgendades ja eeldades, et äriühingul I. S.A. ei ole õigust nõuda leppetrahvi kõnealuse lepingu lõpetamise eest, kuigi sellest õigusnormist tuleneb selgelt, et elektritarbijat võib koormata lisakuludega, kui nende tasumise kohustus tuleneb lepingust, nagu see on käesoleval juhul.
- 14 Äriühing I. S.A. väidab ka, et rikutud on tsiviilseadustiku artikli 483 lõiget 1 (mis puudutab teatava summa – leppetrahvi – tasumise nõuet mittevaralise kohustuse täitmata jätmisest või mittenõuetekohasest täitmisest tuleneva kahju heastamiseks) selle kohaldamata jätmisega ja väärade eeldusega, et trahv määrati rahalise kohustuse täitmata jätmise eest, kuigi tegelikult oli trahv mõeldud juhuks, kui leping öeldakse üles enne selle tähtaja möödumist, ehk kliendi konkreetse käitumise, mitte aga rahalise kohustuse täitmata jätmise puhuks.

Eelotsusetaotluse lühikokkuvõte

- 15 **Esimese eelotsuse küsimusega** püütakse kindlaks teha, kas põllumajandustootjal, kes ostab energiat ühel ajal nii põllumajandusettevõtte kui ka kodumajapidamise jaoks, on tarbija staatus.
- 16 Direktiivis 93/13 on määratletud selle kohaldamisalasse kuuluvad lepingud viitega rollile, milles lepingupartnerid tegutsevad – sellele, kas nad tegutsevad oma majandus- või kutsetegevuse raames või mitte (21. märtsi 2019. aasta kohtuotsus Pouvin ja Dijoux, C-590/17, punkt 23). Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika kohaselt tuleks mõistet „tarbija“ direktiivi 93/13 artikli 2 punkti b tähenduses käsitleda lähtuvalt funktsionaalsuse kriteeriumist, mis seisneb selle hindamises, kas kõnealune lepinguline suhe asub väljaspool kutsealast tegevust (14. septembri 2016. aasta kohtumäärus Dumitras, C-534/15, punkt 32). Käesoleval juhul ei ole funktsionaalsuse eristamine lõpuni võimalik, sest leping sõlmiti nii põllumajandusettevõtte käitamisega kui ka kodumajapidamisega seotud eesmärkidel.
- 17 Direktiivis 93/13/EMÜ puuduvad sellise kahesuguse eesmärgiga lepinguid puudutavad sätted. Vaid 25. oktoobri 2011. aasta direktiivi 2011/83/EL tarbija õiguste kohta põhjenduses 17 on kirjas, et „kui aga leping on sõlmitud eesmärkidel, mis on osaliselt seotud isiku kaubandustegevusega ja osaliselt mitte (kahesuguse eesmärgiga lepingud) ning kaubanduslik eesmärk on piiratud ega ole lepingu kontekstis domineeriv, tuleks ka antud isikut lugeda tarbijaks“.
- 18 Siiski asus Euroopa Kohus oma 20. jaanuari 2005. aasta otsuses Gruber, C-464/01 seisukohale, et isikul, kes on sõlminud niisugust kaupa puudutava lepingu, mida kasutatakse osaliselt tema majandus- või kutsetegevusega seotud eesmärgil ning osaliselt majandustegevusest või kutsealast väljajääval eesmärgil, ei ole õigus tugineda tarbijakaitsealastele õigusnormidele, „välja arvatud juhul, kui majandus- või kutsetegevusega seotud eesmärk on teisejärguline ning seda võib pidada kogu kõnealuse tehingu kontekstis tähtsusetuks, *kusjuures sellel, kas majandus- või kutsetegevusega mitteseotud eesmärk on põhieesmärk, ei ole tähtsust*“.
- 19 Oma 27. oktoobri 2022. aasta otsuse S.V., C-485/21 punktis 27 märkis Euroopa Kohus aga, et tarbijakaitsega on hõlmatud kinnisvara halduslepingu pooleks olev füüsiline isik, „kui ta ei kasuta korterit *üksnes* oma majandus- või kutsetegevusega seotud eesmärkidel“. Seega viitab Euroopa Kohus sellel juhul üksnes majandus- ja kutsetegevusega seotud eesmärgi kriteeriumile.
- 20 Eeltoodu alusel tekib küsimus, kuidas tuleb nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ artikli 2 punkti b kontekstis tõlgendada mõistet „tarbija“ olukorras, kus leping on osaliselt tarbijaleping ja osaliselt majandustegevusega seotud leping. Kas sellises olukorras tuleb kindlaks teha lepingu põhieesmärk või piisab lihtsalt tuvastamisest, et lepingu majandus- ja kutsealane olemus ei ole eksklusiivne. Euroopa Kohtu vastus võimaldab seega hinnata lepinguid, mis on sellise kahese olemusega ja seotud ühel ajal nii põllumajandusettevõtte kui ka

kodumajapidamise käitamisega. Võttes arvesse tarbijakaitsemeetmete ulatuse laiendamise suundumust, on soovitatav kindlaks määrata, milliseid kriteeriume tuleks tarbijakaitses arvestada.

- 21 **Teise eelotsuse küsimusega** püütakse kindlaks teha, kas liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette võimaluse määrata tarbijaks olevale elektritarbijale leppetrahv tähtjalise elektritarnelepingu lõpetamise eest, on kooskõlas liidu õigusega.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohtu kahtlused on seotud energiaseaduse artikli 4j lõikega 3a, mis näeb lõpptarbijale ette õiguse öelda energiatarneleping üles, ilma et ta peaks kandma muid kulusid või kahjutasusid kui need, mis tulenevad lepingust. Kõnealune õigusnorm viitab seega lepingule, milles pooled võivad määratleda lepingu kehtivusaja ja selle ülesütlemise tingimused.
- 23 Need kahtlused tekkisid direktiivi 2009/72/EÜ kontekstis. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu hinnangul on selles direktiivis väljendatud ülekaalukas põhimõte energiatarניה vaba vahetamise võimalus ja tarbija erikaitse. Liikmesriigid võtavad vajalikud meetmed, et kaitsta lõpptarbijaid ja tagada tarbijakaitsese kõrge tase ning tagavad eelkõige kaitsetumate tarbijate piisava kaitse. Vähemalt kodutarbijate osas peaksid need meetmed hõlmama lisa I sätestatud meetmeid. Tarnija muutmise on tihedalt seotud ka võimalus lepingust taganeda.
- 24 Nende õigusnormide eesmärk on esiteks kaitsta energiatarbijaid, eelkõige tarbijaid, ja tagada nende õigused, ning teiseks tagada energiaettevõtjatele võrdne võimalus hankida ostjaid. Selles kontekstis viitab eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtu praktikale, mida on väljendatud eelkõige 7. septembri 2016. aasta kohtuotsuses ANODE, C-121/15, punkt 36; 30. aprilli 2020. aasta kohtuotsuses Overgas Mrezhi ja Balgarska gazova asotsiatsia, C-5/19 punkt 56 ja 14. oktoobri 2021. aasta kohtuotsuses Viesgo Infraestructuras Energéticas, C-683/19 punkt 44. Need kohtulahendid määratlevad eeldused, mille korral on lubatav riigi sekkumine elektrihindade kujundamisse direktiivi 2009/72 kontekstis, hoolimata asjaolust, et selline sekkumine takistab konkurentsivõimelise elektrituru loomist.
- 25 Peamine probleem, mis seostub tagatud võimalusega vahetada energiatarbijat, puudutab võimalust nõuda tarbijaks olevalt energiatarbijalt lisatasu maksmist juhul, kui ta ütleb üles sõlmitud tähtjalise lepingu. Direktiivi 2009/72/EÜ artikli 3 lõikest 7 koostoimes selle direktiivi I lisa punkti 1 alapunktidega a ja e tuleneb, et tarbijaks olevalt energiatarbijalt ei võeta mingeid tasusid energiatarניה vahetamise või lepingust taganemise korral.
- 26 Energiaseaduses sellist välistamist aga ette nähtud ei ole. Liikmesriigi õiguse ehk energiaseaduse artikli 4j lõike 3a kohaselt on lõpptarbijal õigus tähtjaline energiatarneleping üles öelda, ilma et ta peaks kandma muid kulusid või kahjutasusid kui need, mis tulenevad lepingust. Seega võimaldab see õigusnorm sätestada sellises lepingus võimaluse nõuda energiatarbijalt lepingus ette nähtud

„kulude ja kahjutasude“ kandmist. Energiaseadus ei täpsusta nende kulude ja kahjutasude muid kriteeriume ega viita tarbijatele tehtavatele eranditele.

- 27 Mis puudutab tarbijaid, siis liikmesriigi õigusteoorias on mööndud, et ülemäära suur leppetrahv lepingu ülesütlemise eest tuleb tarbijalepingu kontekstis lugeda tühiseks. Seega on lepingusätete kuritarvitamise seisukohast hindamisel võimalik kontrollida leppetrahvi suurust. See puudutab eelkõige olukorda, kus sellised leppetrahvid viiksid praktikas tähtjaliste lepingute lõpetamise blokeerimiseni, mis oleks vastuolus energiaseaduse artikli 4j lõikega 3a, mis näeb ette, et tähtjalise lepingu saab üles öelda.
- 28 Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et tarbija selliste leppetrahvidega koormamise lubatavus võib kahjustada direktiivi 2009/72/EÜ artikli 3 lõigete 5 ja 7 kaitsefunktsioone.

TÖÖDOKUMENT